

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
Інститут проблем виховання НАПН України
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Благодійний Фонд «Октя Алієва»

Е. О. ПОМИТКІН

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ВИКЛАДАННЯ
В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ
ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ
«ЛЮДИНА. РОДИНА. СВІТ»**

Київ 2018

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол №6 від 18 червня 2018 р.).

Помиткін Е. О. Методичні рекомендації щодо викладання в початковій школі інтегрованого курсу «Людина. Родина. Світ». – К., 2018. – 72 с.

Рецензенти:

Бех І. Д. – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПНУ;

Маслова Л. М. – методист відділу дошкільної та початкової освіти Науково-методичного центру управління освіти Солом'янської районної в місті Києві державної адміністрації.

Методичні рекомендації адресовані вчителям початкової школи та шкільним психологам, які викладають інтегрований курс «Людина. Родина. Світ». У вступі обґрунтовуються вимоги до змісту освіти у XXI столітті та актуалізується проблема його оновлення у відповідності до потреб розвитку сучасної людини. Наведено психологічний портрет та складові психолого-педагогічної майстерності вчителя, розкриваються особливості реалізації принципів побудови курсу «Людина. Родина. Світ» та наводяться методичні засоби, які вчитель може при цьому використовувати.

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Мета і особливості інтегрованого курсу «Людина. Родина. Світ»	7
2. Психологічний портрет і психолого-педагогічна майстер- ність вчителя, який викладає інтегрований курс «Людина. Родина. Світ»	10
3. Реалізація вчителем принципів побудови інтегрованого курсу «Людина. Родина. Світ»	17
4. Методичні засоби, які використовує вчитель під час ви- кладання інтегрованого курсу «Людина. Родина. Світ» у по- чатковій школі	33
4.1. Діагностика емоційних станів учнів до та після проведення уроків	33
4.2. Методика визначення рівня тривожності учнів «Мое самопочуття»	35
4.3. Діагностична методика «Внутрішній світ»	36
4.4. Методика проведення гри «Таємний друг»	40
4.5. Діагностично-розвивальна методика «Перетворення»	41
4.6. Методика проведення «Свят творчості»	50
4.7. Методика комплексної оцінки гармонійного розвитку особистості «Колос» для школярів	52
5. Напрямки екскурсійних програм для учнів	66
Список рекомендованої літератури	68

ВСТУП

XXI століття принесло людству нові відкриття та суттєві зміни в усіх сферах життя. Електроніка, робототехніка та різноманітні системи керування реальністю змінюють не тільки побут, але й увесь наш світ. Однак інформатизація суспільного простору приносить не тільки зручності та добробут, але й позбавляє людину життєвого часу, уваги до себе та живого спілкування. Однією з головних суперечностей сучасності є прискорений розвиток технологій на відміну від розвитку самої людини. Щоб уникнути деградації, не перетворитися на обслуговуючий персонал віртуальної реальності, – людина має визначити пріоритетність розвитку власного потенціалу, і провідну роль у цьому процесі повинна відігравати освіта.

У всі історичні періоди саме освіта детермінувала суспільний розвиток, підносила людину від тваринного рівня існування до вершин цивілізації. Відомо, що сам процес навчання на різних етапах життя збільшує його тривалість на 7–10 %. Освічена людина є вищою цінністю суспільства. Разом із цим постає питання: чому освічених людей стає все більше, а головні світові проблеми досі не вирішені? Так, у сучасному світі одночасно триває 36 війн, у яких беруть участь освічені люди. Кількість захворювань збільшується з кожним роком, а промислові забруднення призводять до 23 % смертей.

Вочевидь, якість освіти та її спрямованість можуть бути різними. Застарілий зміст і форми освітнього процесу стають значною перешкодою для розвитку людства. Якщо сто років тому головним завданням освіти було навчити неписьмених людей грамотності, то на сьогодні ситуація у світі кардинально змінилася. Сучасні діти нерідко краще орієнтуються в інтернеті, ніж у власному мікрорайоні. З перших років життя для них доступна вся мережева інформація. Однак, кількість спожитої інформації не є еквівалентом розвитку особистості, а іноді, навпаки, йому перешкоджає.

Очевидним є той факт, що найбільші світові проблеми зумовлені не низьким рівнем інтелекту та нестачею інформації, а низьким рівнем

розвитку свідомості особистості. Розвиток усвідомлення цінності людини – її життя, здоров'я, потенціалу – має бути метою освітньої діяльності. Однак консервативність та інерційність призвели до того, що вже наприкінці ХХ століття ЮНЕСКО визнало стан світової системи освіти кризовим. У ХХІ столітті розрив між накопиченням знань, що складає основний зміст навчальної діяльності, та розвитком особистості дитини став ще більш очевидним. Подальша інтелектуалізація освіти не призводить до вирішення головних життєвих проблем, з якими доведеться зустрітися сучасним школярам.

Освіта, яка має підносити людину від недосконалості до опанування найвищих рівнів свідомості, перетворюється на прагматичний конвеєр, де з особистості учня поступово формують «набір компетентностей». Пострадянська система освіти залишила після себе невтішну спадщину – директивний підхід, за якого не освіта слугує людині, а людина підкоряється вимогам освіти, забуваючи про власні інтереси, бажання та здібності. Як і десятки років тому, метою освітньої діяльності декларується розвиток особистості учня і студента, але на практиці відбувається виховання споживача інформації, до того ж нерідко застарілої, яка ніколи не знадобиться в подальшому житті. Як наслідок, більше ніж 60 % учнів мають хронічні захворювання, у тому числі до 50% – проблеми із зором. Близько 10 % школярів вживають наркотичні речовини.

Завданням державної важливості є модернізація змісту та форм освітнього процесу, орієнтуючись не на мінливі політичні гасла, а у відповідності до потреб його учасників. Які ж це потреби? Передусім, батьки хочуть, щоб діти були щасливими, з радістю прямували до школи чи ВНЗ. Учні хочуть, щоб у школі їх зустрічали привітні та кваліфіковані вчителі, а студенти ВНЗ сподіваються оволодіти знаннями, які дійсно будуть потрібні у професійному та особистому житті. Вчителі та викладачі хочуть бачити допитливі очі молоді, працювати з радістю, натхненням. Чи може освіта із застарілим змістом здійснити ці сподівання?

Результати опитування, в якому брали участь дорослі – представники більше ніж 20 професій, засвідчило, що 95 % респондентам пере-

важна частина знань, понять, умінь і навичок, набутих у школі, не знадобилась в дорослому житті. Найбільш потрібними вони визначили знання, які отримали в початковій школі, – вміння читати, писати та основи математичних дій.

Разом із цим, респонденти зазначали значний дефіцит знань з психології самопізнання та самовдосконалення, вибору шлюбного партнера та успішної побудови сімейних стосунків, правильного виховання дітей, вибору професії та шляхів самореалізації в нашому динамічному світі.

Таким чином, потрібним є оновлення змісту навчальних програм, що дозволить знайти місце для тих предметів і тем, які життєво необхідні дітям і молоді. Тоді доросла людина в реальних життєвих випробуваннях не буде казати: «Нас цьому не вчили»...

Введення інтегрованого курсу «Людина. Родина. Світ» є необхідним доповненням до наявних шкільних програм, завдяки якому стає можливим реалізувати на практиці особистісно орієнтований підхід, спрямувавши зусилля психолого-педагогічних працівників на збереження здоров'я, емоційно-вольовий, інтелектуальний, творчий і духовний розвиток дитини.

Запропоновані методичні рекомендації розкривають перед педагогом мету інтегрованого курсу «Людина. Родина. Світ», знайомлять з його змістом і особливостями викладання. Оскільки виключну роль у педагогічному процесі відіграє особистість вчителя, у методичних рекомендаціях наводяться вимоги до його психологічного портрету та розкриваються підходи до реалізації ним основних принципів побудови курсу. Також наводяться приклади методичних засобів, які може використовувати вчитель у процесі організації навчальної діяльності (методики «Мое самопочуття», «Внутрішній світ», «Перетворення», проведення гри «Таємний друг», методика проведення «Свят творчості» тощо).

Едуард Олександрович
ПОМИТКІН

**МЕТОДИЧНІ
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО
ВИКЛАДАННЯ
В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ
ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ
«ЛЮДИНА. РОДИНА. СВІТ»**

Редагування: Дарина ТОДУРОВА
Дизайн і верстка: Денис ГОЛОВАНЬ